

Кваша С.М.

доктор економічних наук, професор,
академік Національної академії аграрних наук,
проректор з науково-педагогічної роботи та розвитку,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Павленко О.М.

кандидат економічних наук,
докторант кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Вакуленко В.Л.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту імені професора Й. С. Завадського,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Kvasha Serhii, Pavlenko Oleksiy, Vakulenko Vitalii

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ-ІМПОРТУ
В НИНІШНІХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**STATE REGULATION OF EXPORT-IMPORT DEVELOPMENT
UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS**

В умовах повномасштабної війни існує чимало проблем у контексті забезпечення успішної зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Існують складнощі з експортом та імпортом товарів, які пов'язані саме з воєнними діями. Тому актуальним є розгляд державного регулювання експорту-імпорту за сучасних умов війни. У статті аналізуються загальні особливості державного регулювання експорту та імпорту в Україні до початку повномасштабної війни в цілому та в умовах воєнного стану, а також визначається те, як саме сучасні зміни впливають на стан експорту та імпорту України. Визначено основні тенденції розвитку експорту та імпорту протягом останніх років. З'ясовано загальні аспекти державного регулювання експорту-імпорту у контексті державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Визначено шляхи державного регулювання експорту та імпорту. Розглянуто важливість державного регулювання експорту та імпорту. Наведено основні зміни, які відбулися в державному регулюванні експорту та імпорту в умовах повномасштабної війни. Розглянуто особливості сучасних змін та визначено їх вплив на стан експорту та імпорту. Підкреслено необхідність проведення подальших змін з метою вдосконалення експорту та імпорту в Україні, зокрема – шляхом забезпечення державної підтримки експорту.

Ключові слова: експорт, імпорт, державне регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, мита, податки.

In the context of a full-scale war, there are many challenges to ensuring successful foreign economic activity in Ukraine. There are difficulties with exports and imports of goods that are related to military operations. Therefore, it is important to consider the state regulation of export and import in the current conditions of war. The article is based on the analysis of scientific papers which discuss the peculiarities of state regulation of exports and imports, as well as the analysis of current regulations which are evidence of changes in the state regulation of exports and imports. The article analyses the general features of the state regulation of exports and imports in Ukraine before the outbreak of a full-scale war in general and under martial law, and also identifies how the current changes affect the state of exports and imports in Ukraine. The main trends in the development of exports and imports in recent years are identified. The general aspects of the state regulation of export and import in the context of the state regulation of foreign economic activity are clarified. The ways of state regulation of exports and imports are identified. The importance of state regulation of exports and imports is considered. The main changes that have taken place in the state regulation of exports and imports in the context of a full-scale war are presented. The features of modern changes are considered and their impact on the state of exports and imports is determined. Among the current changes are: simplification of customs legislation, simplification of obtaining a licence for foreign economic activity, simplification of importation of goods, changes to taxation of exports and imports of certain categories of goods, changes to import and export of certain goods, etc. The

author emphasises the need for further changes in order to improve exports and imports in Ukraine, in particular, by providing state support for exports. The study is of great scientific importance, since there are not enough scientific works that address the current aspects of state regulation of exports and imports under martial law. The analysis underlines the importance of this issue for modern science and the need for further research in this area.

Keywords: export, import, state regulation, foreign economic activity, duties, taxes.

Постановка проблеми. Експортно-імпортні відносини – основа будь-яких міжнародних економічних відносин між державами світу, які сприяють формуванню глобального ринку та визначають можливість держави як отримати прибуток від продажу власних товарів, так і отримати ті, які вона не в змозі виробляти самостійно. Експорт та імпорт також посідають чільне місце в економіці України. Ефективний експорт стає кроком до успішного розвитку економічної системи держави, забезпечуючи стабільний розвиток різних секторів господарства. Імпорт, у свою чергу, забезпечує господарство необхідною сировиною для виробництва товарів та надання послуг, а також стає важливим для забезпечення потреб населення. Експорт та імпорт відіграють вагомe значення і в умовах повномасштабної війни, коли економічний розвиток держави потерпає від низки проблем, які негативно впливають на стан держави в цілому. Так, мають місце складнощі в експорті продукції сільського господарства внаслідок блокування логістичних шляхів та руйнування портової інфраструктури, складнощі з імпортом окремих груп товарів внаслідок блокування кордону тощо. Для того, щоб покращити стан експорту та імпорту, у тому числі і стратегічно важливих товарів, як для економіки, так і для військового сектору, сьогодні здійснюється реформування державного регулювання розвитку експорт-імпорту, що має забезпечити їх стабілізацію. Прийнято низку нормативно-правових актів та положень, які вже зараз позитивно впливають на експорт та імпорт України. Сучасні зміни у державному регулюванні потребують більш детального розгляду, що зумовлює актуальність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню державного регулювання експорту та імпорту в Україні присвячено чимало наукових досліджень. Так, Д.А. Міщенко та Л.О. Міщенко розглянули теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, у контексті чого розглянули також державне регулювання експорту та імпорту [1]. Ю.В. Крутік та Ю.А. Столяр провели аналіз змісту понять «експорт» та «імпорт» як об'єктів державного управління, одним із напрямів якого є державне регулювання [2]. В. Олефір, у свою чергу, дослідив основні механізми та засоби державного регулювання зовнішньоекономічних відносин [3]. І.М. Товкун проаналізував особливості

законодавчого регулювання експортно-імпортних операцій [4]. Крім того, у статті Ж.В. Стеценко також проведено аналіз державного регулювання експорту в Україні [5]. До даного питання звернулася і Т.І. Лосіцька, яка з'ясувала особливості державного регулювання експортної діяльності [6]. Однак, у цих дослідженнях не розглядаються особливості державного регулювання експорту та імпорту України в умовах воєнного стану. Це питання потребує більш детального розгляду, враховуючи сучасні зміни, які відбуваються під час повномасштабної війни.

Мета статті полягає у проведенні аналізу загальних особливостей державного регулювання експорту та імпорту в Україні до початку повномасштабної війни в цілому та в умовах воєнного стану, а також визначенні того, як саме сучасні зміни впливають на стан експорту та імпорту України.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років відбуваються значні зміни у контексті експорту та імпорту України. Причини цих змін полягають у тому, що Україна перебуває на етапі поступового вступу до Європейського Союзу, також експорт та імпорт змінюються під впливом повномасштабної війни, зміни внаслідок якої мають переважно негативний характер.

Серед основних тенденцій розвитку експорту та імпорту в Україні за останні роки варто зазначити такі [6]:

- зміна структури експорту та обсягу товарів, які експортуються та імпортуються;
- зміна ринків експорту та імпорту – припинення торгівлі з РФ внаслідок воєнних дій з 2014 року, поширення експорту в бік Європейського Союзу;
- зниження обсягів експорту в умовах повномасштабної війни;
- зниження рівня прибутку від експорту під час воєнного стану;
- складнощі експорту та імпорту продукції внаслідок блокування наземних та морських торговельних шляхів.
- зміна структури експорту під час повномасштабної війни;
- суттєві зміни в структурі імпорту, збільшення імпорту продукції військового та гуманітарного спрямування тощо.

З огляду на вищезазначене, підкреслимо, що сучасний стан експорту та імпорту в Україні характеризується багатьма проблемами, які потребують

негайного вирішення з метою покращення економічного розвитку держави. Одним із таких є державне регулювання експорту та імпорту. Синонімом державного регулювання експорту та імпорту є державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Згідно з визначенням, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є системою заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, які спрямовані на вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності в інтересах національної економіки. Передбачає створення особливих умов та механізмів з метою ефективного розвитку суб'єктів господарювання, що вимагає поєднання законодавчого впливу на експортно-імпорту діяльність організацій та економічних важелів, а саме – податків, мит та ін. Зазвичай державне регулювання експорту та імпорту здійснюється шляхом використання методів впливу економічного та неекономічного характеру [1].

Державне регулювання експорту та імпорту може здійснюватися шляхом:

- запровадження державної політики, яка передбачає регулювання експорту та імпорту;
- створення нормативно-правових актів відповідного характеру, що є складовою законодавчого регулювання;
- запровадження мит, тарифів та податків на експорт та імпорт продукції, що є складовою заходів контролюючого характеру та дає можливість забезпечити прибуток у бюджет держави;
- укладання угод між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, які відповідають чинному законодавству.

Також державне регулювання здійснюють наступні органи [1]:

- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Національний банк України;
- Митні органи;
- Антимонопольний комітет України;

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі тощо.

Крім того, державне управління та регулювання сприяє успішним експортно-імпортним операціям як з точки зору самої держави, так і з точки зору окремих суб'єктів господарювання [2]:

- завдяки державному регулюванню існує можливість придбати шляхом імпорту ті товари, яких немає в Україні;
- забезпечується зв'язок з зовнішніми ринками, які використовуються для продажу експортованих товарів та послуг;
- держава може брати участь у міжнародних інтеграційних економічних процесах;
- розвивається науково-технічна та культурна співпраця;

- існує можливість запозичити передовий світовий досвід;

- завдяки цьому підтримується платіжний баланс в країні.

Також вагомою роль державного регулювання експорту та імпорту стає в умовах кризи, яка має місце сьогодні. Державне регулювання не лише стає основою для існування експорту та імпорту як складових зовнішньоекономічної діяльності, але й забезпечує його стабілізацію та ефективність. Створюються особливі умови для експорту та імпорту товарів, запроваджуються квоти, зменшуються мита, пільги тощо, що дозволяє поживити експорт. Окрім цього, внесено зміни у законодавче регулювання, що дозволяє створити ефективну законодавчу базу для зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану.

Слід розглянути більш детально основні аспекти державного регулювання експорту-імпорту в умовах воєнного стану. Серед основних тенденцій варто зазначити наступні:

- зміни у Митному кодексі України в умовах воєнного стану;
- зміна порядку ввезення товарів на період дії воєнного стану та зміни в оподаткуванні деяких товарів, які вводяться на територію України;
- заборона експорту окремих стратегічно важливих груп товарів шляхом квотування;
- спрощення процедури отримання суб'єктами господарювання права здійснювати зовнішньоекономічну діяльність;
- зміни в законодавчому регулюванні імпорту критичних товарів тощо.

Так, 20 березня 2024 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо особливостей здійснення митного контролю та митного оформлення окремих категорій товарів», який визначив основні зміни у Митному кодексі України, причиною введення яких став саме воєнний стан. Зокрема, внесено зміни у процес митного контролю та митного оформлення окремих груп товарів, наприклад – біометану [7]. 9 травня 2024 року також було прийнято Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо особливостей експорту окремих видів товарів у період дії воєнного стану», у якому основні зміни стосувались процесу декларування [8].

Внесено зміни у порядок ввезення товарів на період дії воєнного стану. Так, на період дії воєнного стану було звільнено від оподаткування податку на додану вартість операції з ввезення товарів тими суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, крім фізичних та юридичних осіб, які обрали

ставку єдиного податку. Також звільнено від податку на додану вартість та акцизного податку ввезення легкових автомобілів, кузовів, причепів, мотоциклів та деяких інших транспортних засобів. Особливо важливим є звільнення від оподаткування ввізним митом матеріали для виробництва безпілотних систем, що дозволило налагодити виробництва БПЛА в Україні [9].

Окрім цього, діє фактична заборона на вивезення окремих груп товарів, які підлягають ліцензуванню. На ці товари введено нульову квоту, тобто експорт фактично заборонено. До переліку належать жито, овес, гречка, просо, цукор, харчова сіль, добрива мінеральні або хімічні, фосфорні, калійні та ін. (окрім азотних).

Також спрощено процедуру отримання суб'єктами господарювання права здійснювати зовнішньоекономічну діяльність. Зокрема, було прийнято Постанову № 314 від 18.03.2022, яка суттєво спростила процес отримання суб'єктами господарювання прав на провадження деяких видів господарської діяльності, зокрема – зовнішньоекономічної діяльності. У такому випадку було дозволено не отримувати дозвільні документи, а лише подати до уповноваженого органу декларацію про провадження господарської діяльності за встановленою формою. Однак, у випадку зовнішньоекономічної діяльності, яка підлягає ліцензуванню, така спрощена процедура не мала місця.

Суттєво змінився підхід до імпорту критичних товарів – так званого критичного імпорту. 24 лютого 2022 року було прийнято Постанову КМУ № 153 «Про перелік товарів критичного імпорту». Згодом було сформовано перелік критеріїв, яким мали задовольняти товари для того, щоб вважатись критичними, належачи до таких секторів, як енергетика, безпека та оборона, забезпечення життєдіяльності населення, функціонування виробничих підприємств. Це дозволило частково відновити український бізнес навіть за умов від-

сутності необхідних ресурсів для виробництва в Україні [10].

З огляду на це, можна сказати, що основні заходи державного регулювання експорту-імпорту спрямовані у першу чергу на спрощення зовнішньоекономічної діяльності для суб'єктів господарювання в Україні. Спрощено ввезення стратегічно важливих груп товарів, які використовуються також і у бойових діях. Крім того, фактично заборонено експорт важливих продуктів харчування, виробники яких мають забезпечити ними громадян України. Спрощено також митне законодавство, що дозволяє значно спростити діяльність суб'єктів господарювання в Україні, а також забезпечити усім необхідним як звичайних громадян, так і військових. Експерти у сфері вітчизняної аграрної політики єдині в думці, що для сталого розвитку галузі необхідна належна підтримка держави, яка виражається в ефективному використанні набору інструментів і механізмів державного регулювання аграрної сфери, заснованих на ідеї аграрного протекціонізму [11].

Висновки. Отже, згідно з проведеним аналізом можна зазначити, що державне регулювання експорту-імпорту в Україні є основою успішної зовнішньоекономічної діяльності. Здійснюється шляхом застосування особливих методів та механізмів, забезпечується діяльністю окремих представників влади та інституцій. В умовах повномасштабної війни державне регулювання експорту-імпорту передбачає внесення змін до митного законодавства, спрощення отримання ліцензії на здійснення зовнішньоекономічної діяльності, спрощення ввезення товарів, змін до оподаткування експорту та імпорту окремих категорій товару, змін до ввезення та вивезення деяких товарів, у тому числі і у контексті фактичної заборони їх експорту тощо. Усе це забезпечує належний розвиток експорту-імпорту в умовах війни. Надалі важливо вдосконалювати державне регулювання, зокрема шляхом забезпечення державної підтримки експорту.

Список літератури:

1. Міщенко Д.А., Міщенко Л.О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2.
2. Крутік Ю.В., Столяр Ю.А. Зміст понять «експорт» та «імпорт» як об'єктів державного управління. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2020. Т. 31 (70), № 5. С. 138–142.
3. Олефір В. Основні механізми та засоби державного регулювання зовнішньоекономічних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 108–114.
4. Товкун І.М. Особливості законодавчого регулювання експортно-імпортних операцій. *Право та інновації*. 2015. № 1 (9). С. 69–74.
5. Стеценко Ж.В. Державне регулювання експорту в Україні. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/cd07ef7f-948f-49f5-aa39-9efd82c9ee00/content>
6. Лосіцька Т.І. Державне регулювання експортної діяльності. *Наука, технології, інновації*. 2019. № 3. С. 11–21.
7. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо особливостей здійснення митного контролю та митного оформлення окремих категорій товарів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-20#Text>

8. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо особливостей експорту окремих видів товарів у період дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3707-20#Text>
9. Порядок ввезення та розмитнення товарів із-за кордону. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Порядок_ввезення_та_розмитнення_товарів_із-за_кордону
10. Зовнішньоекономічна діяльність в умовах війни. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210611_zovnishnoekonomichna-dyalnst-v-umovakh-vyni
11. Вакуленко В.Л. Шляхи вдосконалення державного регулювання агровиробництва. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. № 19. С. 110–115.

References

1. Mishchenko D. A., Mishchenko L. O. (2021) Teoretychni osnovy mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia zovnishnoekonomichnoi diialnosti v Ukraini [Theoretical foundations of the mechanism of state regulation of foreign economic activity in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, vol. 2.
2. Krutik Yu. V., Stoliar Yu. A. (2020) Zmist poniat “eksport” ta “import” yak obektiv derzhavnoho upravlinnia [Content of the concepts of ‘export and ‘import as objects of public administration]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho – Scientific Notes of Vernadsky Kyiv Polytechnic National University*. vol. 5, pp. 138–142.
3. Olefir V. (2021) Osnovni mekhanizmy ta zasoby derzhavnoho rehulivannia zovnishnoekonomichnykh vidnosyn [Main mechanisms and means of state regulation of foreign economic relations]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, business and law*, vol. 3, pp. 108–114.
4. Tovkun I. M. (2015) Osoblyvosti zakonodavchoho rehulivannia eksportno-importnykh operatsii [Peculiarities of legislative regulation of export-import operations]. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation*, vol. 1 (9), pp. 69–74.
5. Stetsenko Zh. V. Derzhavne rehulivannia eksportu v Ukraini [State regulation of exports in Ukraine]. Available at: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/cd07ef7f-948f-49f5-aa39-9efd82c9ee00/content> (accessed August 3, 2024).
6. Lositska T. I. (2019) Derzhavne rehulivannia eksportnoi diialnosti [State regulation of export activities]. *Nauka, tekhnologii, innovatsii – Science, technology, innovation*, vol. 3, pp. 11–21.
7. Verkhovna Rada Ukrainy (2024) Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do Mytnoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo osoblyvosti zdiisnennia mytnoho kontroliu ta mytnoho oformlennia okremykh katehoriï tovariv” [The Law of Ukraine ‘On Amendments to the Customs Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine Concerning Peculiarities of Customs Control and Customs Clearance of Certain Categories of Goods]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-20#Text> (accessed August 5, 2024).
8. Verkhovna Rada Ukrainy (2024) Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do Mytnoho kodeksu Ukrainy shchodo osoblyvosti eksportu okremykh vydiv tovariv u period dii voiennoho stanu” [The Law of Ukraine ‘On Amendments to the Customs Code of Ukraine on Peculiarities of Export of Certain Types of Goods during the Period of Martial Law]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3707-20#Text> (accessed August 7, 2024).
9. WikiLegalAid (2024) Poriadok vvezennia ta rozmytnennia tovariv iz-za kordonu [Procedure for importing and customs clearance of goods from abroad]. Available at: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Poriadok_vvezennia_ta_rozmytnennia_tovariv_iz-za_kordonu (accessed August 7, 2024).
10. Liga Zakon (2022) Zovnishnoekonomichna diialnist v umovakh viiny [Foreign economic activity in times of war]. Available at: https://biz.ligazakon.net/analytics/210611_zovnishnoekonomichna-dyalnst-v-umovakh-vyni (accessed August 10, 2024).
11. Vakulenko V. L. (2018) Shlyahi vdoskonalennia derzhavnogo regulivannia agrovirobnictva [Ways to improve state regulation of agricultural production]. *Ekonomika ta upravlinnia nacionalnim gospodarstvom – Economics and management of the national economy*, vol. 19. pp. 110–115.